

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

'ברכת כהנים' - מי הוא המברך? ה' או הכהנים (במדבר ו', כ"ג - כ"ז)

(כג) דָּבַר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם. (כד) בִּרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ. (כה) יָרָא ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי וַיִּחַנְדָּ. (כו) יִשָּׂא ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי וְיִשֶּׁם לָךְ שְׁלוֹם. (כז) וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲנִי אֲבָרְכֶם.

שאלה מרכזית - פסוקי 'ברכת כהנים' מורכבים משלושה חלקים: א. בפסוק כ"ג ה' מצווה לכהנים לברך את בני ישראל. ב. בפסוקים כ"ד - כ"ז מובאת הברכה שהם צריכים לברך. ג. בפסוק כ"ז ה' אומר לכהנים שישימו את שמו על בני ישראל, והוא יברכם. ומתוך כך, מתעוררת השאלה - אז מי הוא המברך את ישראל, האם הכהנים או הקב"ה. והאם כל הפסוקים הללו מדברים על עניין אחד, או שפסוקים כ"ג - כ"ז מדברים על ברכת הכהנים את בני ישראל, ואילו פסוק כ"ד מדבר על ברכה אחרת של הקב"ה.

הקדמה - מהותה של ברכה - כהקדמה צריכים אנו לברר את מהותה של 'ברכה'. משמעותה של ברכה היא שיהיה לאדם שפע של דברים שונים טובים שהוא רוצה בהם, אם זה בבנים, בממון, בכח, בבריאות, ובכל דבר אחר בין אם הוא דבר גשמי או רוחני.

ברכת ה' - לראשונה מופיעה בתורה שה' מברך בעלי חיים: **"ויברך אתם אלקים לאמר, פרו ורבו ומלאו את המים בימים והעוף ירב בארץ"** (בראשית א', כ"ב). אח"כ ה' מברך את אדם וחווה: **"ויברך אתם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה" (שם א', כ"ח)**, ובהמשך הוא מברך גם את השבת: **"ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו"** (שם, ב', ג'). אנו יכולים להבין, את ברכת ה', כי בידו להעניק לאדם את כל מה שהוא מברך אותו בו.

ברכת אדם שה' נתן לו את כח הברכה - אבל יש להבין את משמעותה הברכה כאשר היא באה מפיו של אדם, הרי אין בכוחו של אדם להעניק שפע. והפעם הראשונה שמופיעה בתורה האפשרות שאדם מברך, היא בקשר לאברהם אבינו, שה' מעביר לו את יכולת הברכה: **"והיה ברכה"** (בראשית י"ב, ב'). ומפרש **"רש"י"**: **"הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היו בידך, ברכתי לאדם נוח, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ"**. ולפי"ז אפשר לומר, שה' יכול לתת את כוח הברכה שקיים בידו גם לאחרים, ואז הברכה תתקיים ישירות מפיו של האדם. וכל אדם אחר שלא קיבל יכולת זו מה', הוא רק מבקש מה' שיברך את זולתו.

ברכת אדם שה' מברך אותו - **"אור החיים"** הקדוש שואל על הפסוק: **"ואברהם מברכך ומקללך אאר"** (בראשית י"ב, ג'), מדוע ה' יקדים את ברכתו למברכים, שבתחילה אומר - **"ואברהם"** ורק אח"כ נאמר את מי - **"מברכך"**. בניגוד למקללים שה' יקלל אותם רק לאחר שהם יקללו, כי בתחילה נאמר - **"ומקללך"** ורק אח"כ נאמר - **"אאר"**. ומסביר בפירושו השני: **"גם טעם הקדמת ברכת המברכים כדי שתתקיים ברכתם לאברהם"**. ולפי דבריו, משמע שכל אדם שה' מברך אותו, יכול לברך, וברכתו תתקיים.

ברכת הדיוט - במס' **"ברכות"** (ז' ע"א) מובא: **"תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא, ואמר לי ישמעאל בני ברכני. אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמך את כעסך ויגולו רחמך על מדותיך, ותתנהג עם בניך במדת הרחמים, ותכנס להם לפניך משורת הדין ונענע לי בראשו. וקא משמע לן שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך"**. ומסביר שם בספר **"בניהו בן יהוידע"** שלפעמים בשמים מקבלים גם את ברכת הדיוט: **"לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך. יש להקשות מאי מרבה בתיבת - 'לעולם', ונראה לי בס"ד לא מבעיא אם הזמן הוא עת רצון למעלה, דודאי גם ברכת הדיוט תעשה פירות מכח הזמן, אלא גם בעת דין וצרה נמי אל תהי ברכת הדיוט קלה, כי לפעמים תועלת ברכתו של הדיוט גם בעידן רתחא ועקתא"**.

לאור ההקדמה דלעיל, יש לברר, האם הכהנים נמצאים בגדר של אברהם אבינו, שה' נתן להם את הכח לברך, או שהם רק אומרים את מילות הברכה, וה' הוא זה שמברך את ישראל. ונראה שניתן לפרש את 'ברכת כהנים' במספר דרכים.

דרך א' - הכהנים מברכים שה' יברך את ישראל

נראה, שמהות ברכת כהנים היא, שהם מבקשים או מתפללים שה' יברך את ישראל. ולכן מדגישים בפתיחת כל חלק: **"יברך ה'..."** יאר ה'... ישא ה'...". וחשוב, שהמברך ידע שלא הוא המברך אלא שה' הוא המברך, ורק אז ה' יברך את ישראל.

"אמור להם" - לכאורה, הן מיותרות, והיה אפשר לכתוב: **"כה תברכו את בני ישראל. יברך ה' וישמרך..."**. ועוד, מדוע הפסוק פותח בפועל - **"תברכו"** ואח"כ משתמש בפועל - **"אמור"**. **ואולי**, בא לומר, שלא הם המשפיעים בפועל את הברכה על ישראל, אלא שהברכה שלהם מתמקדת רק בזה שהם **אומרים** את מילות הברכה, אבל מי שמפעיל את הברכה בפועל זה רק הקב"ה.

"ואני אברכם" - ולפי"ז, גם נסביר סיומת זו, שה' מדגיש שהוא מברך אותם. ובעיקר בא לומר לכהנים, שבכדי שהברכה תפעל, הם חייבים להיות מודעים לכך שרק ה' הוא המברך, והם רק **אומרים** את מילות הברכה, ואת **האמירה** הזו מחשיב הקב"ה **כברכה**.

בעל **"ספר החינוך"** (מצוה שע"ח) שואל, אם ה' הוא המברך, מדוע צריכים הכהנים לומר את - **'ברכת כהנים? נוכל להסביר, שבכדי שה' יברך את ישראל, צריך שבני ישראל יפנימו בלבם שה' הוא המברך, ולכן הכהנים מברכים בנוסח הני"ל של: "יברך ה'... יאר ה'... ישא ה'..."**, בכדי שהשומעים יאמינו בכל לבם שה' הוא המברך, וזה תנאי הכרחי בשביל שה' ישפיע עליהם את הברכה.

"אמור להם" - ולפי זה, נסביר את המדרש שמביא **"רש"י"** בשם **"ה'ספרי"** (פרשת נשא פסקא לט): **"אמור להם. שיהיו כולם שומעים"**. ומדוע צריך שכולם ישמעו? אלא, שרק אם ישמעו את מילות הברכה, יפנימו בלבם שרק בידו ה' לברכם.

"ושמו את שמי על בני ישראל" - **ויש להבין**, מה פירוש לשים את שם ה' על בני ישראל, ועל איזה שם ה' הכוונה.

"את שמי" - **השם המפורש** - מובא ב'**ספרי'** (פרשת נשא פסקא לט): **"כה תברכו את בני ישראל. בשם המפורש. אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי, ת"ל ושמו את שמי על בני ישראל - בשם המפורש. ובמדינה בכינוי דברי ר' יאשיהו"**.

ונראה להקשות, שהרי ב'ספרי' נאמר - 'כה תברכו - בשם המפורש', ובוודאי שהכוונה לשם המפורש, שהרי כתוב בתורה בברכת כהנים שלש פעמים השם המפורש - יו"ד ה"א וא"ו ה"א. ומדוע שוב חוזר התנא לשאול אולי הכוונה לכינוי שנאמר באל"ף דל"ת, ומסתמך לבסוף על הנאמר - 'ישמו את שמי' והכוונה לשם המפורש ולא לכינוי. אלא, שמהנאמר - 'כה תברכו' וודאי שהכוונה לשם המפורש ולא לשם אחר משמותיו של הקב"ה, אך את השם המפורש עצמו, ניתן לומר ככתבו ביו"ד ה"א וא"ו ה"א ואפשר לומר בכינוי, כמו שאומרים מחוץ למקדש. ולכן מוכיח מהנאמר - 'ישמו את שמי', שהכוונה לשם ה' ולא לכינוי.

ואפשר לשאול : א. היה צריך להיות כתוב : **"ותברכו את בני ישראל בשמי"**, ולא : **"ישמו את שמי"**. ב. מה משמעות ההוראה, לשים את שם הקב"ה - **"על בני ישראל"**. ג. אם הוראה זו מוסבת על הברכה עצמה, אז כמו שההוראה : **"כה תברכו"** מופיעה לפני הברכה, גם ההוראה : **"ישמו את שמי"** צריכה להופיע לפני הברכה עצמה, כי זה תנאי בברכה עצמה, ומדוע הוראה זו מופיעה לאחר הברכה?

"את שמי" - השם 'שלוש' - ואולי, אפשר לומר, שישנן שתי הוראות. הראשונה, לומר את ברכת כהנים, ולהזכיר בה את השם המפורש. והשנייה, לשים את שמו של הקב"ה על בני ישראל, והכוונה לשם - 'שלוש', שהוא אחד משמות הקב"ה. ו'שלוש' משמש גם כ'ברכה' וגם כ'כלי' : "אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלוש" **(משנה 'עוקצין' ג', י"ב).**

ולפי זה נבין, מדוע הוראה זו לא באה לפני ברכת כהנים אלא לאחריה, כי היא לא חלק מהברכה עצמה, אלא הוראה נוספת. ובתחילה אומרים, באילו ברכות הם מבקשים מה' שיברך את ישראל, ושהאחרונה שבהם היא ברכת השלוש. לאחר מכן יש צורך לדאוג לכלי שיחזיק את הברכה שה' יברכנו, והכלי הזה הוא ה'שלוש'. ועוצמתו של הכלי הזה הוא דווקא, אם יתכוונו לשמו של הקב"ה - **'שלוש'**. ורק לאחר שהם ישימו את הכלי המחזיק ברכה על ראש ישראל, רק אז הקב"ה יברכנו, ולכן רק לאחר מכן ה' אומר : **"ואני אברכם"**. **"על בני ישראל"** - והיכן יהיה הכלי מונח? נראה, שהכלי הרוחני הזה יהיה מונח על ראשם, כנאמר : **"ישמו את שמי על בני ישראל"**, וכן בברכת **'שים שלוש' נאמר :** **"שים שלוש עלינו ועל..."**. וכמו שנאמר במס' **'ברכות'** (ל"ג ע"א) : **"ינחו לו ברכות על ראשו"**.

דרך ב' - ה' העניק לכהנים את יכולת הברכה

במדרש **'תנחומא'** (לך לך פרק ד') : **"ד"א ואברכה מברכך. א"ל עתיד אני להעמיד מבני בניך שבת שמברך ישראל זהו שבת לוי. אמר לפניו - רבש"ע ומי מברך לאותו שבת. אמר ליה - משחן מברכין לישראל אני מברך לאותו שבת, שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (במדבר ו). אמר להם הקב"ה לישראל - בעוה"ז שבת לוי מברך אתכם, ולעתיד לבא אני בכבודי אברך אתכם"**. וממדרש זה משמע, שהפסוקים מדברים על שתי ברכות, ברכה אחת שבה הכהנים מברכים את ישראל, ובשנייה ה' מברך את הכהנים.

שני הדרכים - האם מחלוקת תנאים

נבדוק, האם בשאלה, באיזו דרך פועלת 'ברכת כהנים', חלוקים רבי ישמעאל ור' עקיבא. במס' **'חולין'** (מ"ט ע"א) מובאת מחלוקתם : **"דתניא 'כה תברכו את בני ישראל, רבי ישמעאל אומר - למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, לכהנים עצמן לא למדנו, כשהוא אומר 'ואני אברכם' הוי אומר, כהנים מברכין לישראל, והקדוש ברוך הוא מברך לכהנים. רבי עקיבא אומר - למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, מפי גבורה לא למדנו, כשהוא אומר 'ואני אברכם', הוי אומר, כהנים מברכין לישראל והקדוש ברוך הוא מסכים על ידם."**

נראה, שדברי ר' ישמעאל נראים חד משמעיים, שרק הכהנים מברכים את ישראל, שהרי אומר : **"כהנים מברכין לישראל, והקדוש ברוך הוא מברך לכהנים"**. ודעה זו תואמת לדרך ב' שהעלינו לעיל, שה' העביר את כח הברכה לכהנים.

אך דעת ר' עקיבא לא לגמרי ברורה, כי מצד אחד הוא אומר : **"למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, מפי גבורה לא למדנו"**, ומשמע, שהכהנים מברכים את ישראל ברכה עצמית כנאמר - **'מפי כהנים'**, וגם ה' מברך אותם, באותה ברכה כברכה עצמית כנאמר - **'מפי גבורה'**. ולפי זה גם דעתו תואמת את דרך ב' שה' נתן את כח הברכה לכהנים, אלא שבנוסף ה' גם מברך אותם מפי עצמו.

אך מהמשך דבריו : **"כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר כהנים מברכין לישראל והקדוש ברוך הוא מסכים על ידם"**, לא לגמרי ברור משמעות דבריו - **'הקדוש ברוך הוא מסכים על ידם'**. בפשטות, נראה לפרש, שה' מסכים עם הברכה שנאמרה על ידם ונותן לה תוקף בהסכמה זו. ולפי זה יוצא שדעתו תואמת דווקא את דרך א', שהכהנים אמנם מברכים, אך עדיין צריך את הסכמת ה' בכדי שהברכה תחול. ולפי זה יוצא, שיש בזה מחלוקת תנאים, שלפי ר' ישמעאל ה' העביר את כח הברכה לכהנים, ואילו לפי ר' עקיבא, אמנם הכהנים מברכים, אך עדיין צריך את הסכמת ה'.

אך לפי זה יוצא, שהברכה היא **'מפי הכהנים'** ולא **'מפי ה'**, וזה לא תואם את החלק הראשון של דבריו. ובכדי שהחלק השני לא יסתור את החלק הראשון של דבריו, נראה שיש לפרש, שהכוונה היא, שה' **'מסכים'** לברכה שנאמרה **'על ידם'**, ומברך בעצמו מפינו את ישראל גם כן באותה ברכה. ולפי זה, דעתו תואמת את דרך ב', ויוצא שאין בזה מחלוקת תנאים, אלא שר' ישמעאל אומר, שרק הכהנים מברכים את ישראל, ור' עקיבא אומר, שגם ישראל וגם ה' בנפרד מברכים את ישראל.

שיטת רש"י - 'רש"י' מביא את שתי הדעות הללו, ובתחילה מביא דווקא את דעת ר' עקיבא שבגמ' מובאת כדעה השנייה : **"ואני אברכם. לישראל, ואסכים עם הכהנים"**, ורק כפירוש שני מביא את דעת ר' ישמעאל : **"ד"א ואני אברכם. לכהנים"**.

אם נדקדק בדברי רש"י, נראה שהוא מביא את דברי ר' עקיבא בשינוי קל. ר' עקיבא אומר : **"כשהוא אומר 'ואני אברכם', הוי אומר, כהנים מברכין לישראל, והקדוש ברוך הוא מסכים על ידם"**. כלומר, שהכהנים מברכים לישראל, וה' רק מסכים על ידם. אך רש"י אומר **"ואני אברכם. לישראל, ואסכים עם הכהנים"**, ובזה שמוסיף את המילה - **'לישראל'** אחרי - **'ואני אברכם'**, הרי משמע, שה' עצמו מברך את ישראל, ומסכים בזה עם הכהנים.

ונראה לומר, שבהוספת המילה - **'לישראל'**, בא רש"י ללמד, שלא נטעה בדברי ר' עקיבא, ונפרשם כאפשרות הראשונה שהעלינו לעיל, שה' לא מברך, אלא רק נותן הסכמה לברכת הכהנים. אלא שה' עצמו מברך מפינו את ישראל. ובזה חיזוק לסברא, שאין מחלוקת בין התנאים, ולפי שניהם, ה' נתן יכולת עצמית לכהנים לברך את ישראל, והמחלוקת היא אם ה' גם מברך את ישראל בנפרד או רק את הכהנים.

אנו שמחים לכַּסֵּה, שְׁהַלְיוּדִים חֲזְרוּ לְהִיּוֹת כְּרִגּוּל צְדִיק הַכֹּנֶסֶת בְּרַח' מִנַּחֵת שְׁלֵמָה בְּשִׁלּוּב ע"י תוֹכַחַת זֹס

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש. ביום ה' שיעור בפרשת השבוע

(שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש) לפרטים נא לפנות בטלפון – 0548448692.

לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת, נא לפנות לכתובת – Ingber@bezeqint.net